

MUZEJSKI ČASOPIS

Številka 1, Leto 14

Februar, 2004

ARHEOLOŠKI VEČER

AJDNA V LUČI NAJNOVEJŠIH ARHEOLOŠKIH ODKRITIJ

Dr. Vidrih Perko Verena

Ajdna, poznoantičnavišinska naselbina pod Stolom, je dobro znana gorenjskim ljubiteljem in poznavalcem preteklosti. Raziskovati jo je začel Andrej Valič iz Gorenjskega muzeja sredi sedemdesetih let prejšnjega stoletja. Odkril in objavil je del naselbine in starokrščanske cerkev. Njegovo pionirsko delo zadnji dve desetletji zelo uspešno nadaljuje Milan Sagašin iz ZVKD, ki je arheološke raziskave nadgradil z obsežnimi in izjemno zahtevnimi konzervatorskimi posegi. V sodelovanju z muzealci Gorenjskega muzeja se na Ajdni pripravlja celostna predstavitev najdišča. Toliko bolj pomembne so za celotno

slovensko javnost najnovejše najdbe, ki so pokazale, da so poznoantično ajdensko naselje, uničeno ob prihodu slovenskega življa konec 6. stol., ponovno uporabili kot zatočišče v začetku 9. stol. Najdba razkošno izdelane ostroge, pozlačenega uhana, pasne sponke in streljic izpričujejo, da se je na Ajdni odigrala ena zadnjih epizod v krvavem obračunu Frankov z uporniki Ljudevita Posavskega in njim priključenimi Karniolci. Iz značaja gradiva lahko sklepamo, da je na odmaknjeni postojanki našlo zatočišče peščica predstavnikov staroslovanskega plemstva in njihovih spremljevalcev. Najizpovednejše predmete lahko vzoporejamo sočasnimi najdbami iz

starohrvaških knežjih grobov in velikomoravskih najdišč.

Najnovejše najdbe se povsem ujemajo z odkritji na Bašlju in bodo po nujnih konzervatorskih posegih vključene v stalno razstavo Železna nit.

V predavanju bo najprej predstavljen zgodovinski okvir, sledila bo predstavitev novih odkritij z Ajdne.

DVE RAZSTAVI V TURISTIČNO-INFORMACIJSKEM CENTRU

Dušan Prešern

V lanskem letu je na Muzejsko društvo Jesenice prišla iz Turistično-informacijskega centra Jesenice (TIC) ponudba o sodelovanju. Za to ponudbo stoji ga. Vera Djurić-Drozdek, ki nam je ponudila izložbeno okno za posamezne tematske razstave, ki bi popestrile turistično in splošno kuzulturno dejavnost. Ker imam v svoji zbirki kar nekaj predmetov domače kulturne dediščine, sem sprejel povabilo in nastali sta dve razstavi. Prva je bila ob velikonočnem času z naslovom «Spomini na praznik», druga pa je bila na god svete Barbare z istim naslovom. V prvi razstavi je bilo moč videti predmete kot so razni modeli za potice, lonci, jerbasi in prti za žeganje, stare raglje in klopotec, pa tudi stari molek z lesenim razpelom in razni pirhi. Za sveto Barbaro pa so bile razstavljene stare podobe o sveti Barbari iz konca 19. in začetka 20. stoletja. Kot je znano je sveta Barbara že od zgodnjega srednjega veka zaščitnica rudarjev in fužinarjev in je zato pri rudnikih in fužinah na Savi uživala poseben ugled. O tem pričajo tudi posebno lepe upodobitve svete Barbare na razstavi Gornjesavskega muzeja v Kosovi graščini. Na razstavi sem predstavil tudi svojo zbirko rudarskih svetilk, ki so bile pridobljen v jeseniškem okolišu. Razstavljena je bila tudi svečana rudarska fajfa iz konca 19. stoletja.

Obe razstavi so ljudje sprejeli s simpatijami in izrazili željo, da si podobnih razstav še želijo. Ob koncu se moram zahvaliti tako TIC-u kot Gornjesavskemu muzeju, ki mi je pomagal pri tehnični izvedbi.

IZ VSEBINE

Ajdna v luči arheoloških Odkritij	Stran 1
Dve razstavi v TIC	Stran 1
Arheološki park Ajdovski gradec	Stran 2
Ajdovski gradec in njegovo zaledje v visokogorju	Stran 2
Svet dragih in okrasnih kamnov	Stran 3
Sto let prebitja bohinskega predora	Stran 3
Jesenski izlet muzejskega društva	Stran 4
Majski izlet muzejskega društva	Stran 4

Program MDJ za obdobje od februarja do marca

- 19. februar, **dr. Verena Vidrih Perko**: Ajdna v luči arheoloških raziskav
- 18. marec, **Klemen Langus, Mija Ogrin**: Ajdovski gradec in predstavitev arheoloških raziskav
- 15. april, **Borut Razinger**: predstavitev knjige Svet dragih kamnov
- 20. maj, **Žibert Butkovič**: Stoletnica bohinskega predora

Vsi muzejski večeri bodo v **dvorani Kosove graščine** (2. nadstropje), Titova 64 na Jesenicah, ob 18. uri.

Vstop je brezplačen!

AJDOVSKI GRADEC

ARHEOLOŠKI PARK AJDOVSKI GRADEC - PREDSTAVITEV PROJEKTA

KLEMEN LANGUS, univ. dipl. zgodovinar, LTO Bohinj

V času ko se Slovenija pripravljala na vstop v Evropsko unijo, se kot eno važnejših vprašanj postavlja vprašanje narodne identitete. Nepoznavanje preteklosti, še posebej lastnega zgodovinskega razvoja, vodi v pretirano zaprtost in samozadostnost, zato je spoznavanje lokalnega zgodovinskega razvoja, ki se mnogokrat kaže prav v ohranjanju kulturne dediščine in vpletanje lokalne zgodovine v širši evropski prostor naša prva naloga, da bomo lahko s samostalno identiteto nagovorili ostalo Evropo. Prav tak namen ima projekt **Arheološki park Ajdovski gradec**.

Gre za projekt predstavitve bogate zgodovine Bohinja, oziroma zgodovine njegovega železarstva, v neposredni bližini arheološkega najdišča Ajdovski gradec v Bohinju, kamor je največji slovenski pesnik France Prešeren postavil svojo epsko pesnitev Krst pri Savici, in ki se geografsko in zgodovinsko navezuje na širše območje prostora ALPE – JADRAN.

S projektom želimo spodbuditi razvoj kulturnega turizma v Bohinju, saj bo s postavitvijo Arheološkega parka Ajdovski gradec nastalo kulturno središče, ki bo delovalo kot impulz za čez-

mejno sodelovanje in izmenjavo na znanstvenem, turističnem in kulturnem področju regije ALPE – JADRAN. Projekt, vsekakor ne bo samo in zgolj muzej na prostem, ampak bo tudi in predvsem, prostor živahnega kulturnega utripa, pretoka idej in prostor komunikacije v novem evropskem prostoru.

AJDOVSKI GRADEC IN NJEGOVO ZALEDJE V VISOKOGORJU

PREDSTAVITEV ARHEOLOŠKIH RAZISKAV

MIJA OGRIN, univ. dipl. arheologinja, Gorenjski muzej

V zatonu drugega tisočletja pred našim štetjem pride do pretresljivega odkritja, namreč na Vzhodu odkrijejo postopek pridobivanja železa. Železo postane v naslednjih tisočletjih ena najpomembnejših kovin. Območja bogata z železovo rudjo postanejo kulturna središča v okviru katerih se izoblikujejo tudi kulturne skupine.

Starejša železna doba pomeni tudi začetek intenzivne poselitve Bohinja, natančneje v 7. stoletju pred našim štetjem. Tako v dolini zaživijo naselbine kot so to: Ajdovski gradec, Spodnje Gradišče, Dunaj pri Jereki, Vrtovin. Rimsko obdobje je zaznamovano z najdbami v Jereki, pri Sv. Janezu v Ribčevem Lazu in zgodnjesrednjeveško ob-

dobje z grobišči v Srednji vasi.

Na Ajdovski gradec postavi France Prešeren svojo pesnitev Krst pri Savici in ni naključje, da je od nekdaj vzbujal zanimanje. Ajdovski gradec je dejansko bil poseljen vsaj tisoč let (od 7. st. pr. n. št do 7. st. po Kr.). Prve raziskave so A. von Morlota iz sredine 19. stoletja in pred drugo svetovno vojno je na njem kopal W. Schmid. V letu 2003 smo v okviru Gorenjskega muzeja zopet izvedli arheološka raziskovanja, ki so

prinesle bogate najdbe in nova spoznanja.

Dolina pa je imela svoje gospodarsko zaledje tudi v visokogorju, kjer smo v zadnjem času odkrili pomembna najdišča. Raziskave so predvsem še na začetku, predvsem v fazi odkrivanja in osnovne kronološke opredelitve novih najdišč, med katerimi so znana: planina Klek, Krstenica, Ovčarija, Za Migovecem in Zadnji Vogel. Zadnji dve najdišči se vežeta na gorske prelaze iz Bohinja v Posočje.

Prosimo vse člane MDJ, ki za letos še niso plačali članarine 2.000 SIT, da denar čimprej nakažejo na transakcijski račun 05100-8010096528, vsem ostalim, ki so to že storili, pa se zahvaljujemo.

Predstavitve knjige »Svet dragih in okrasnih kamnov«

Borut Razinger

Borut Razinger: Avtor knjige se že dolgo poleg mineralov ukvarja z dragimi in okrasnimi kamni in je doslej v različnih časopisih objavil 73 poljudnih člankov s področja mineralogije in gemologije. Zdaj je gemološke članke združil v knjigi in dodal še marsikaj novega in zanimivega. Tako je nastala lepa knjiga s 186 stranmi in 47 zanimivimi barvnimi fotografijami, na katerih so slike 230 različnih, dragih, okrasnih in sintetičnih kamnov, umetnih proizvodov ter ponaredkov. Na predstavitvi bo pokazal 25 diaspov, ki bodo opremljeni z zanimivim komentarjem. Videli bomo slike lepega brušenega diamanta, smaragda, akvamarinov, turmalinov, citrina, naravnega in sintetičnih opalov, kot tudi nekaterih gemoloških naprav, ki jih uporablja pri svojem delu, ko kamne določuje. Na koncu predavanja bo na željo poslušalcev, ki bodo s seboj prinesli različen nakit ugotovil, kakšne vrste kamnov imajo.

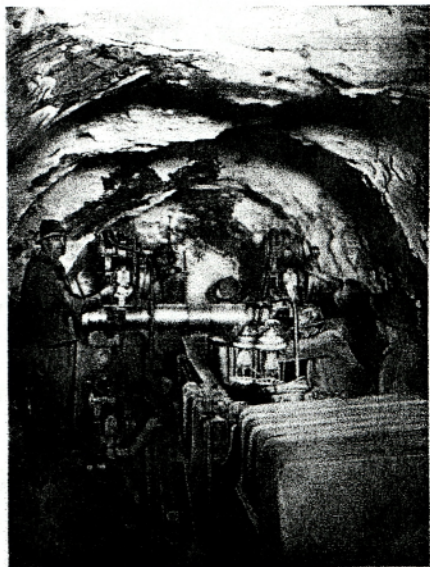
STO LET PREBITJA BOHINJSKEGA PREDORA – OKNO V SVET?

Marjana Žibert, višja kustodinja

»Bohinjski železniški predor je bil danes slovesno predrt. Vsa Bohinjska Bistrica je v zastavah. Pri slavnostih je bil navzoč tudi nadvojvoda Leopold Salvator, ...Že dlje časa so se vršile priprave na Bohinjski Bistrici za slavnostno odprtje predora. Portal predora je bil krasno dekoriran z napisom »Franc Jožef I«. Ves prostrani prostor pred predorom je okrašen s slavoloki. Stotine zastav vihra, med njimi je veliko slovenskih trobojnic...« Slovenec 31.5.1904, str.4
Gradnja karavanško-bohinjske železniške proge in med drugim bohinjskega predora na začetku 20. stoletja ni pomembna le kot ena od etap gradnje železniške mreže v tedanji Avstro-ogrski monarhiji. Nova oziroma druga vzpostavitev železniške povezave s Trstom je v pozitivnem smislu vplivala na gospodarske razmere ob progi – na jeseniško železarstvo, na bohinjsko lesno proizvodnjo in turizem. Prav tako je pomenila hitrejšo povezavo Primorske in Gorenjske z zahodnimi avstrijskimi deželami in Bavarsko. Slovesen začetek gradbenih del pri predoru so v Bohinjski Bistrici praznovali septembra 1900, vrtati pa so začeli že 6. februarja. Po poskusih in ana-

lizah kamnin so se odločili za gradnjo enega dvotirnega predora, čeprav so sprva nameravali graditi dva vzporedna predora, ki bi bila med seboj oddaljena 20 metrov. Stavbni podjetnik Cecconi je pričel z gradnjo jeseni 1901, uradno so mu dela predali maja 1902. Do njegovega prihoda so izkopali okoli 450 metrov, dela je vodil Anton Fritz z domačimi delavci. Po Cecconijevem prihodu so dela hitro napredovala. Zgradili so ozkotirno progo, po kateri so dovažali kamene za obokanje predora in hidroelektrarno na potoku Bistrica, ki je poganjala električne vrtalne stroje in črpalke za zrak, ki so ga morali dovajati v predor. Delo v predoru je bilo izredno zahtevno, težko in nevarno. Različne kamnine so se stalno rušile, največ nevšečnosti pa so povzročali udori vode, ki je niso mogli ukrotiti niti kasneje. Zadnje metre predora je 31. maja 1904 razstrelil nadvojvoda Leopold Salvator. Predor so prebili osem mesecev pred določenim rokom, dogradili pa so ga 29. aprila 1905. Šest let gradnje predora in železniške proge so prinesla spremembe v tedanje življenje prebivalcev Bohinjske Bistrice in okolice. Prihajali so novi delavci iz različnih

krajev monarhije, prebivalstvo je naraščalo, primanjkovalo je hrane in stanovanj, odpirale so se trgovine in gostilne... Gradnja bohinjskega predora tako ostaja nepozaben dogodek v bohinjski zavesti, ki se ga bomo v Gorenjskem muzeju ob njegovi stoti obletnici spomnili s priložnostno razstavo, ki bo ob sodelovanju z g. Tomažem Budkovičem in lokalnim muzejskim društvom na eni strani ovrednotila novo prometno povezavo v domačem in širšem prostoru, na drugi pa bo posegla v vsakdanje življenje Bohinjcev v prvih letih 20. stoletja.

JESENSKI IZLET MUZEJSKEGA DRUŠTVA V PORABJE

Zdravko Kovačič

Prvi oktobrski vikend preteklega leta je bilo naše društvo na dvodnevem izletu med našimi rojaki v (delno še) slovenskem Porabju na Madžarskem.

Pot nas je vodila skozi tri avstrijske dežele (Koroško, Štajersko in Gradiščansko) in sredi dopoldneva je naš avtobus že ustavil pred novim hotelom Lipa v Monoštru, ki s svojimi 22 lepo opremljenimi sobami in dvema apartmajema nudi prijetno bivanje več kot 50 gostom. V restavraciji lahko hkrati postrežejo 150 oseb, na voljo pa je tudi konferenčna dvorana z več kot 200 sedeži. Tako lahko rečemo, da je hotel kar nekakšen kongresni center širšega pomena, obenem pa osrednji kulturni center Slovencev na Madžarskem.

Čeprav je imel Monošter že v srednjem veku mestni status, pa v svoji novejši zgodovini beleži 20. avgust 1983 kot datum, ko so mu ponovno podelili mestne pravice. Kraj je veskozi igral pomembno vlogo v življenju Porabja in tudi širšega območja. Leta 1183 je madžarski kralj Bela III. na tem mestu ustanovil cistercijanski samostan, okoli katerega se je potem razvilo naselje. Ponovno poselitev Slovencev v te kraje je pripisati prav cistercijancem, ki so na svojih posestvih potrebovali zanesljivo delovno silo, in se je tako večina slovenskih vasi razvila iz pristav na tej posesti.

Monoštrska bitka je pojem, ki močno presega lokalne okvire. V času Prve turške vojne (1663-1664) je bil prav tu odigran njen epilog. Vojska cesarja Leopolda I., ki je bil od leta 1655 tudi hrvaško-ogrski kralj, je pod povelj-

stvom Rajmunda Montecuccolija dne 1. 8. 1664 porazila turške sile. Kljub temu, da Leopold I. ni popolnoma izkoristil te zmage, saj je čez 9 dni podpisal dokaj neugoden Vasvarski mir, pa je bila ta zmaga uvod v niz uspešnih vojnih operacij, ki so postopoma slabile moč in vpliv Otomanskega cesarstva tostran Bosporja in Dardanel.

Po padcu železne zavese je začel Monošter, ki je bil desetletja vkleščen med dve »težki« meji, nekako lažje dihati in se dinamično razvijati. Spremenila se je tudi podoba mesta: mogočna baročna cerkev s samostanom, v gledališče preurejena stara cerkev, baročni park in obnovljen glavni trg privabljajo vse več domačih in tujih gostov.

Leta 1992 so v mestu odprli Oplovo tovarno General Motorsa, kasneje še nekaj manjših obratov, kar mnogim Porabcem zagotavlja stalen zaslužek. Občutno se je znižala 18 % brezposelnost v regiji, ki je nastala predvsem zaradi izumrtja nekaterih dinosavrov socialističnega gospodarstva po vsej državi.

Ne le Gorenjci, tudi Porabci imajo svojo železarsko tradicijo. Posebno so se odlikovali v izdelovanju orodja, ki je tipično za dejavnost na neskončnih panonskih ravninah. Stoletja so izdelovali najboljše kose in srpe, zadnjih 200 let pa je bila tovarna v Monoštru znana daleč naokoli. V muzeju je med drugim na ogled nekaj značilnih izdelkov večstoletne obrtne in industrijske tradicije.

Szombathelyi je upravno in gospodar-

sko središče Železne županije. Ima tudi univerzo in vse ostalo, kar se za tako veliko mesto »spodobi«. Čas nam ni dopuščal, da bi si ga ogledali, bili pa smo v muzejski vasi na prostem, kjer smo se lahko prepričali, kakšna je bila bivalna kultura naših prednikov. Med raznimi tipi kmečkih hiš je tudi slovenska iz Gornjega Senika s črno kuhinjo, pečjo in ognjiščem in seveda značilno kritino iz ržene slame.

Na koncu še o spomeniku, kjer so zapisani vsi vaščani Gornjega Senika. Ne, ne gre za genocid, le za enkratno domisljico, da se vsi, ki so živi vstopili v novo tisočletje, ohranijo v večnem spominu tokrat malo drugače: ne kot mrtvi ampak kot živi. Spomenik, ki stoji na vidnem mestu sredi vasi, so si seveda zgradili sami.

Uredništvo časopisa me je dobronamerno opozorilo na škarje, zato mi ni uspelo sestaviti celotnega mozaika. Videli in doživeli smo seveda veliko več. Kdor ne verjame, naj se nam na naslednjih izletih pridruži.

Za organizacijo in strokovnost izleta smo lahko hvaležni pobudniku g. Terseglavu Marku, ljudem iz Porabja pa za lep sprejem in zanimivo vodenje.

MAJSKI IZLET MUZEJSKEGA DRUŠTVA

CILJ: Slovenske gorice.

OKVIRNA SMER POTOVANJA: Maribor, Lenart, Sv. Trojica, Cerkevjak, Sv. Jurij, Stara Gora, Ljutomer, Jeruzalem, Ormož, Velika Nedelja, Ptuj.

MOŽNI OGLEDI: Sv. Trojica, mlin na veter pri Sovjeku, privatni muzej na Stari Gori, Puc-hova hiša, Kocbekova hiša, Vrazova hiša, Muzej Ljutomer, Dominkova domačija v Gorišnici.

DEGUSTACIJA VIN: Kog (pri Čurinu) ali Ormož.

ZAKLJUČEK: Ena od gostiln (Jeruzalem, Križevci...) po želji tudi s tipično domačo hrano.

ODHOD: 15. ali 22. maja 2004.

PRIJAVE: Vsaj do 14 dni pred odhodom na tel. 584 13 41.

OSTALE INFORMACIJE: Ob prijavi.

MUZEJSKI ČASOPIS

Ustanovitelj:
Muzejsko društvo Jesenice

Izdajata:
MDJ in Gornjesavski muzej
Jesenice

Urednik:
Dušan Prešern
Titova 3, 4270 Jesenice
Tel.: (04) 5832 575
Gsm: 031 580 727

Postavitev in oblikovanje:
Silvo Kokalj
Gornjesavski muzej Jesenice

Nalada: 300 izvodov
Za člane MDJ je časopis
brezplačen